

MEHMET ÂKİF' İN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

Mehmet Âkif Ersoy, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinin mümtaz şahsiyetlerinden biridir. Ülkemizin en buhranlı devirlerinde doğan ve Cumhuriyetle yeniden dirilişe şahit olan Âkif, ülkenin hemen her meselesinde zihin yormuş ve çözümler ortaya koymuştur.

Gerçi Mehmet Âkif, daha çok şairliği ile temayüz etmişse de resmî mesleği olan baytarlığı ve öğretmenliği yanında fahrî mesleği olan din adamlığı ve ülkesini seven eğitimciliği ayrı ayrı incelenmelidir.

Biz bu yazımızda onun eğitimciliğini ortaya koymak istiyoruz. Âkif, yetiştiği devrin fırtınası ve eğitim anlayışının neticesi olarak çok yönlü bir münevver olarak yetişmiştir. Duygu yüklü şairlik rikkati, ihlası ve filozofik zihin yapısıyla münevver bir şahsiyet timsalidir. Mehmet Âkif, düşünce ve görüşlerini nesirler, manzumlar ve hitabeleriyle ifade etmişse de onun Safahat'ı, âdetâ düşüncelerinin bir ansiklopedisidir. Biz de sekiz hitaptan oluşan bu külliyat içinde dolaşarak Mehmet Âkif'in eğitim görüşlerini tespitte çalışacağız.

Mehmet Âkif'in eğitim felsefesinde eğitim, millî değerlere bağlı ve dünyadaki gelişmelere açık bir sistem olmalıdır. Bunu şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem,

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem,

iyi hatırdâ tutun ettiğim ihtarı demin,

Bütün edvar-ı terakkiyi yarıp geçmek için

Kendi "mahiyet-i ruhiyye" miz olsun kılavuz,

Medeniyet girebilmiş yalnız fenniyle,

O da sahiplerinin lâhık olan izniyle,

Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını,

Veriniz hem de mesainize son sūratını,

Bu mısralar bize şunu gösteriyor ki Mehmet Âkif, iki şeye dikkat etmemizi istemektedir. Biri "kendi mahiyet-i ruhiyemiz" yani bizi biz yapan değerlerimiz, diğeri bizim dünyamız dışındaki gelişmeler. Eğitim sistemimizin bu anlayış üzerine oturtulması ve gençliğimizi yetiştirecek programların bu esaslara göre hazırlanması gerekmektedir. Başka bir ifade ile gençlerimizin kafalarına ve kalplerine ne kadar millî ve manevi değerlerin ve ne kadar ilim ve fennin konulacağını planlanması. Eğitim sistemimiz bu perspektif üzerine oturtulmalı ve eğitim programları bunun dengeli ölçüsünü ortaya koymalıdır.

Bu anlayışıyla Mehmet Âkif ne varsa Garb'ta var, fiark'ı terk edelim diyenlerden ve bizim Garb'a ihtiyacımız yok diyenlerden ayrılmaktadır. Maalesef iki yüz yıla yaklaşan bir zamandan beri ülkemizde Garp-fiark münakaşası sürüp gitmektedir. Hâlbuki biz bunun ikisinden de vaz geçemeyiz. fiark, bizim içinde doğduğumuz ve asırlarca medeniyetimizi yaşattığımız bölgedir. Garp da daha önceki medeniyetlerden yararlanarak yeni bir medeniyet ortaya koyan anlayıştır. Sadece Avrupa değil, Amerika, Japonya gibi bu anlayışla gelişmiş bütün ülkelerdir. Mehmet Âkif'in 80 yıl önce tavsiye ettiği görüşler, bugün de geçerliliğini korumaktadır.

Bu genel tesbitten sonra Mehmet Âkif'in detaylandığı eğitim görüşlerini de yine Safahat'tan takip edelim:

a) Cehalet, ilim ve mektep:

"Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet..."

Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet !

Bir hâle getirdin ki; ne din kaldı ne namus !

Felaketin başı, hiç şüphe yok cehaletimiz,

Bu derde çare bulunmaz-ne olsa-mektepsiz,

Hesap edilirse cehalet kadar çıkar mühlik,

Maarif oldu mu bir yerde sade müstehlik."

Mehmet Âkif, bu mısralarda cehaletin bütün zilletlerin sebebi olduğu ve bunun çaresinin de mektep olduğunu ifade eder.

b) Mehmet Âkif, mekteplerde asrın ihtiyaç duyduğu kaliteli eğitim vermesi gerektiği üzerinde de durur:

“Sayısız medrese var gerçi Buhara’da bugün...

Okunandan ne haber? On para etmez fenler,

Ne bu dünyada soran var, ne de ukbada geçer !

Evet gavurcuya düştük de sanki iş yaptık !

Bina’ya üç sene gittimdi, hey zamanlar hey !

Bir alay mekteb-i âli denilen yerler var;

Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar,

fiu ne? Mülkiye. Bu, Tıbbiye. Bu Bahriyye. O ne?

Bu mu? Baytar. Bu Ziraat, şu Mühendishane,

Çok güzel hiçbiri hakkında söz yok yalnız,

Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız.

Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü!

Hadi göster bakayım şimdi de ibn-i Rüştü!

ibn-i Sina neye yok? Nerde Gazali görelim?

Hani Seyyid gibi, Razi gibi, üç beş âlim?

En büyük fâzılınız, bunların âsârından,

Belki on şerhe bakıp bir kuru mana çıkaran.”

Medrese, uzun yıllar medeniyetimizin muharrik gücü olmuştu. Ancak 17. asırdan itibaren kendini yenileyememesi ve dış dünyadaki gelişmeleri takip edememesi bu müesseseyi kısır bir döngü içine düşürdü ve bu, 1914 reformuna kadar devam etti. Âkif, medresenin ve mektebin çokluğu değil okuttuğu fenlerin önemi üzerinde durarak kendisinin de Arapça gramer kitabı olan “bina”yı öğrenmek için üç yıl devam ettiğini söylemektedir. Ne acıdır ki bugün bile hem orta öğretimde hem yüksek öğretimde beklediğimizi yakalayabilmiş değiliz. Geçtiğimiz yılda

üniversitelere müracaat eden öğrencilerden üç yüz binin üzerinde öğrencinin sıfır alması bunun acı delilidir. Üniversitelerimizde dünyada geri sıralarda yer aldığımız bir gerçek. Âkif, medreseyi tenkit ettiği gibi, yüksek okulların da adlarını sayarak oralardaki kalitesizliği de dile getirmiştir.

c) Mehmet Âkif öğretmenin niteliği üzerinde de durmaktadır:

“Âsâr-ı hazırda geçen fenlere sahip denecek,

Bir adam var mı yetişmiş, içinizden bir tek ?

Zavallı milletin idraki târmâr olalı;

Muhît-i ilme giren yok, diyar-ı fen kapalı,

Sıkıntısız mütefennin, üzüntüsüz âlim,

Ne tatlı şey ! Bunu bir çâresi yok mu ?

Muallim ordusu derken çekirge orduları,

Çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararı,

Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden,

Çekecek memleketin hâli ne olur ? Düşünün !

“Muallimin” diyen olmak gerekir, imanlı,

Edepli, sonra liyakatlı, sonra vicdanlı,

Bu dördü olmadan olmaz. Vazife, çünkü büyük.”

Bu mısralardan çıkan şudur: Öğretmen olacaklar, asrın geçerli fenleriyle gerçekten donatılmış olmalı, bu donatıya sahip olmadığı hâlde kendisini mütefennin (sahte aydın) göstermemeli. İlim için sıkıntı ve üzüntü çekmeli. Çekirge sürüsü gibi ilimsiz öğretmen yetiştirmemeli. Öğretmenim diyende mutlaka şu dört şey bulunmalı der: *iman, edep, liyakat* ve *vicdan*. Elbette bu milletin öğretmeni, bu milletin dinine inanmalı, bu milletin edep ve ahlakını taşımalı ve kendi alanında yeterli bilgiye sahip olmalıdır.

d) Mehmet Âkif'in üzerinde durduğu önemli bir konu da nazariye ile ilmin farklılığının bilinmesidir. Maalesef bizde yıllardır nazariyeler çocuklarımıza ilim diye okutuldu ve boş yere çocuklarımızın zihinlerinde değer çatışmaları ve ruhlarında buhranlar oluşturuldu. Âkif bunu şöyle ifade etmektedir:

Nazariyatla geçen ömre yazık,

Amelî kıymetidir, kıymeti ilmin artık.

Ahlakın çöküşü için de şöyle demektedir:

Fakat ahlakın izmihlali en müthiş bir izmihlâl,

Ne millet kurtulur, zira ne milliyet, ne istiklâl,

Oyuncak sanmayın; Ahlak-i milli, rûh-i millîdir.

Onun iflası en korkunç ölümdür; mevt-i küllîdir.

e) Mehmet Âkif, eğitim usulünde yanlış metodlar uygulandığını söyleyerek bu konudaki görüşlerini ortaya koyuyor ve diyor ki dedelerimiz:

Zafer havasına doymaksızın uyutmazlardı,

Bugün uyuşturuyor ninniyle ahfadı.

Burada Âkif, çocukların kahramanlık hikâyelerinden mahrum edilmemelerini ve sadece ninnilerle uyuşturulmamasını tavsiye etmektedir.

Hele eğitimde dayağın yeri olmadığını açıkça ifade ediyor. Ve âdeta "Hocanın vurduğu yerde gül biter." sözüyle alay ediyor.

Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında.

f) Mehmet Âkif, örgün eğitim hakkındaki görüşlerini ortaya koyduğu gibi yaygın eğitime de çok önem verir. Bunda ailenin ve kahvehanelerin önemine dikkat çeker:

"Hayat-ı âile" isminde bir maişet var;

Saadet ancak odur... dense hangimiz anlar?

Hayat-ı aile dünyada en safalı hayat,

Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!

Çocuğu sadece doğurmak değil, eğitmek marifet. Âkif bunu da şöyle ifade ediyor:

Bilmiyor onları doğurmakla hür,

Onları insanca büyütmek de var,

Mahalle kahvesi şarkın harim-i kâtilidir;

Tamam o eski batakhanelerin mukabilidir,

Bu, gündüzü bile yol vermeyen harâmîler,

Adımda bir, dikilir, azminin gelir önüne...

Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe.

Ailede eğitim, geçmişte olduğu gibi bugün de, yarın da önemli olacaktır. Çocukların en kalıcı etkiyi 4-12 yaş arası aldıkları bilinmektedir. Bu da kreş ve anaokullarından daha çok ailede kendini gösterir. Bunun için ebeveynin çocukların öğretmenleri olması gerekir.

Kahvehanenin ise geçmişimizdeki adı kıraathane yani okuma evidir. Buraya konulan kitaplar ve buraya gelen ulemanın sohbetleri tarih içinde buraları önemli bir yaygın eğitim merkezi hâline getirmiştir.

Âkif, ailedeki çözülmeye ve kıraathanelerin kahvehane adıyla birer tembelhane hâline getirilişine isyan etmektedir.